

Nieuwsbrief

Vlinderwerkgroep Drenthe

23ste jaargang no.2 - najaar 2013

Uitnodiging Najaarsbijeenkomst

Maandagavond **18 november 2013**

in de **Koekoekshof** in **Elp**.

Het begint om 19.30 uur agenda:

1. Opening
2. Jaaroverzicht dagvlinders door Jelle de Vries
3. Vlinders in de Sierra de Gredos (Spanje) door Tinus Knegt
4. Voortgang inventarisatie dagvlinders voor de nieuwe atlas door Minko van der Veen

Er tussendoor zal er een PAUZE zijn met aan het eind de verloting.

Hebt u zelf zaken die u kunt missen en leuk zijn voor de verloting neem ze dan mee!

5. Sluiting
Het streven is om het programma rond 21.30 uur officieel af te ronden, waarna nog gelegenheid is om uw eigen "plaatjes" te laten zien en na te praten.

Redactie

Leden:

- Pauline Arends
- Roelof Blaauw
- Hindrik Lanjouw
- Jelle de Vries

Eindredactie:

- Ate Dijkstra

Kopij voor de voorjaarseditie graag voor 20 maart 2014

inleveren per:

e-mail:

kopij@vlinderwerkgroepdrenthe.nl

www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl

de webstek voor alle vlinderliefhebbers in Drenthe,
stuur uw kopij met plaatjes aan:
kopij@vlinderwerkgroepdrenthe.nl

*'T is weer voorbij die mooie zomer
Je hebt 'r maandenlang naar uitgekeken
De kouwe winter wou maar eerst niet om
Traag en langzaam kropen langs de weken
Maar eindelijk daar was 'ie toch de zon*

*De nachten kort en dagen lang
De ochtend vol van vogelzang
'T scherpe hoge zoemen van een mug
Dan denk je ha daar is-t-ie dan
Dit wordt minstens een zomer van een eeuw
Maar lieve mensen, oh, wat gaat 't vlug*

*'T is weer voorbij die mooie zomer
Die zomer die begon zowat in mei
Ah je dacht dat er geen einde aan kon komen
Maar voor 't weet is heel die zomer alweer lang voorbij*

In dit nummer

Van de bestuursafdeling	
Minko van der Veen	2
Blauwtjes versus mieren	
Harry Offringa	2
Heideblauwtjes in het Bargerveen	
Jan Rocks	3
Nieuwe kansen voor de sleedoornpage in Steenwijk	
Gerrit Padding	4
Het Scharreveld een paradijs voor nachtvlinders	
Eef Arnolds	6
Topjaar voor oranje luzernevlinder	
Ate Dijkstra	7

Van de bestuurstafel

Minko van der Veen

Wie van jullie heeft afgelopen zomer niet onwillekeurig aan deze evergreen van Gerard Cox moeten denken. (zie voorpagina!) Ook al begon het voor ons vlindersaars dan wat later dan "in mei", het werd wel de "zomer van de(z) 21ste eeuw"! Eindelijk dan toch dat voldane gevoel wat we de afgelopen jaren rond deze tijd steeds moesten missen. Natuurlijk hebben niet alle soorten de wind mee gehad, en dat heeft zeker te maken met de trage en moeizame start van het seizoen. Maar het koele weer pakte voor de meeste rupsen niet verkeerd uit.

Op het moment dat ik dit stuk schrijf heb ik nog te weinig waarnemingen binnen om al een voorlopige balans op te kunnen maken. Voor één soort geldt dat echter niet: de oranje luzerne vlinder. Velen van jullie stuurden me enthousiaste mails, vaak met een foto van hun eerste oranje luzernevlinder! In deze Nieuwsbrief gaat Ate Dijkstra uitgebreid in op het zwerfgedrag van onze verre zuiderbuur. Binnen ons bestuur verandert er de komende maanden het een en ander. Willeke Ketelaar zal ons na 15 jaar verlaten. Willeke is een van de oprichters van de Stichting Vlinderwerkgroep Drenthe in 1998 en is steeds als bestuurslid actief geweest. Zo was zij eerst voorzitter/penningmeester to Ate Dijkstra in 2012 de voorzittershamer overnam. Een hele drukke en boeiende tijd was voor haar het tot stand komen van onze huidige verspreidingsatlas "Dagvlinders in Drenthe". We zullen haar inbreng zeker missen, en dan bedoel ik niet alleen de versnaperingen die zij altijd meebracht voor de vergaderingen. Ook houdt het in dat deze Nieuwsbrief de laatste is van haar hand. Al die jaren heeft ze steeds zich uitgeleefd in een keurig en fleurig opgemaakte "Vlinderkijkfeest Nieuwsbrief" zo als ik het zou willen noemen. Voor Willeke straks dus geen zenuw slopende (kopij)deadlines meer of zorgen over te weinig kopij. Die doet zij na deze Nieuwsbrief over aan Hannie Schoenmaker. Hannie had al eerder het onderhoud van onze website van Willeke's man Roel overgenomen, en ziet nu ook in het opmaken van de Nieuwsbrief een gezonde uitdaging. De Nieuwsbrief van april 2014 zal er daarom vast anders uitzien dan jullie gewend waren! Uiteraard zijn we als bestuur heel blij met deze oplossing.

Verder is de rol van Ben Hoentjen binnen ons bestuur gewijzigd. Ben woonde tot nog toe onze vergaderingen bij in zijn ondersteunende rol vanuit de Provincie Drenthe. Nu Ben daar 'vut' is heeft hij die rol over gedaan aan Karin Uilhoorn. Heel blij zijn we als bestuur met het aanbod van Ben om plaats te nemen in ons bestuur en de taak van Willeke (penningmeester) over te nemen.

De komende maanden zullen we ons binnen het bestuur weer volledig storten op het Atlas project, wat een nieuwe verspreidingsatlas van onze Drentse dagvlinders zal moeten opleveren. We zijn erg benieuwd hoeveel 'magere' hokken het afgelopen seizoen zijn bezocht en met welke resultaten. Als iedereen ruim voor 18 november (onze najaarsbijeenkomst te Elp) de waarnemingen inlevert kan ik er dan meer over vertellen.

Zie jullie graag allemaal in Elp op maandagavond 18 november.

Blauwtjes en mieren

Harry Offringa

Voor de meeste mensen is de ontwikkelingsstadium van het gentiaanblauwtje wel bekend. Tijdens de zomermaanden kunnen we vanaf juni de volwassen vlinders waarnemen. Eitjes worden in de maanden juli en augustus afzonderlijk en in beperkte aantallen (tot tientallen) op de bloemknoppen van de klokjesgentiaan afgezet.

De jonge rupsjes doen zich tegoed aan het vruchtbeginsel en laten zich na een aantal vervellingen op de grond vallen. De rupsjes die geluk hebben, worden gevonden door knoopmieren en worden mee naar het mierennest genomen.

Om hun ontmoeting met de knoopmieren tot een succes te maken, bezitten de rupsen van het gentiaanblauwtje enkele specifieke organen.

Het rupsje scheidt vloeistofdruppeltjes uit die door de mier worden opgelikt.

Gentiaanblauwtje foto: Harry Offringa

De mier is dan niet meer uit de buurt te houden en door het veelvuldig contact krijgt de rups de nestgeur van die mieren. Vanaf nu is het kinderspel om in het mierennest opgenomen te worden.

Eenmaal in het nest van een knoopmiersoort zullen de larven van de blauwtjes zich laten voeden door de werksters van de mieren net zoals deze hun eigen larven voeden. Hierin zullen zij vanaf de herfst tot de zomer verblijven om tegen de zomer te verpoppen en als volwassen vlinder in juni het nest te verlaten.

Blauwtjes die met mieren samenleven zijn niet alleen het gentiaanblauwtje maar ook het heideblauwtje. Heideblauwtjes parasiteren niet bij knoopmieren maar bij schubmieren.

Op het Balloërveld trof ik een pas ontpopt heideblauwtje met enkele werksters van de gastheer/vrouw. Deze mieren waren totaal niet agressief naar de vlinder toe. Waarschijnlijk een moment van afscheid waarbij de vlinder nog even wordt opgepoetst.

Heideblauwtjes in het Bargerveen

Jan Rocks

Heideblauwtje foto: Erik Bloeming

Op zaterdag 13 juli hebben ruim twintig vrijwilligers en medewerkers van Staatsbosbeheer, Het Veenland en de Vlinderwerkgroep Drenthe een zogeheten 'integrale telling' uitgevoerd in het natuurgebied Bargerveen.

Het Bargerveen valt onder beheer van Staatsbosbeheer en is één van de laatste overgebleven hoogveengebieden van Nederland. In het 2.500 hectare grote natuurgebied is weer sprake van levende en herstellende hoogveenpakketten. Maar daarnaast telt het gebied ook vele honderden hectares natte heidevelden met veel dopheide; een favoriet leefgebied van de heideblauwtjes.

Na ontvangst met koffie en het indelen van de groepen gingen we ± 10.30 uur het veld in om gegevens te verzamelen. Eén van de doelen van de telling was het in kaart brengen van de populatie heideblauwtjes, een prachtige maar in Nederland kwetsbare dagvlinder. Het weer was prima; weinig wind, ± 20 graden en licht bewolkt. Om drie uur was iedereen terug, moe, voldaan en zeer tevreden. Na uitwerking van alle gegevens werd duidelijk dat maar liefst ruim 21.000 heideblauwtjes in het gebied zijn waargenomen. Dat zijn voor Nederlandse begrippen uitzonderlijke aantallen en hiermee is duidelijk geworden dat vele 10.000-den heideblauwtjes in het gebied voorkomen. Ook de Vlinderstichting is tevreden met de resultaten. Chris van Swaay van de stichting: "Het is duidelijk dat het Bargerveen wellicht de grootste populatie heideblauwtjes van Nederland heeft en is daarmee ook van nationale betekenis". De populaties zijn verspreid over het gebied maar met overbrugbare afstanden, wat de genen-uitwisseling bevordert. Een waarborg voor de soort op de lange termijn. De inventarisatie laat bovendien zien dat de soort nog talrijk voorkomt op graslanden, heidestukken en hoogveen.

Als dank voor de inventarisatie kregen de tellers een heerlijke Chinese maaltijd aangeboden door Staatsbosbeheer. Dat was nog even bunkeren!

Overige soorten

dagvlinders	aantal	nachtvlinders	Aantal
Atalanta	1	appeltak	1
Bont zandoogje	25	Bonte marmeruil	1
boomblauwtje	3	Donkere marmeruil	1
Bruin zandoogje	5	Gamma uil	109
Bruine vuurvlinder	8	Geelpurperen spanner	8
Citroenvlinder	3	Gerande spanner	1
Dagpauwoog	100	Gevlekte zomervlinder	1
Distelvlinder	1	Gewone heispanner	72
Eikenpage	1	Metaalvlinder	13
Groot dikkopje	510	Roodbandbeer	7
Groot koolwitje	1	Satijnvlinder	1
Hooibeestje	4	Sint jansvlinder	171
Klein geaderd witje	20	Stro-uiltje	3
Klein koolwitje	5	Vroege blokspanner	1
Kleinevos	4	waterleliemot	1
koevinkje	389	Zuringspanner	17
Oranje zandoogje	1		

foto's; Annie Rocks

Nieuwe kansen voor sleedoornpage in Steenwijk

Gerrit Padding

De Sleedoornpage is een mooie vlinder. De bovenzvleugels zijn kastanjebruin met aan de achtervleugels een klein staartje. De vrouwtjes hebben op de bovenkant van de voorvleugels een oranje vlek.

Sleedoornpage foto: Gerrit Padding

De onderkant van de vleugels is lichtbruin tot oranje met een oranje band over de achtervleugels. De vlinder vliegt van eind juli tot eind september. Er zijn ook een klein aantal waarnemingen voor begin oktober. Hij wordt actief wanneer het warmer is dan 20 graden Celsius. Bij een temperatuur boven de 30 graden gaat hij in rust. De vlinders zijn lastig te vinden omdat de mannetjes samenscholen in de kruinen van vrijstaande bomen en daar wachten op een langskomend vrouwtje. Sleedoornpage voedt zich meestal met honingdauw. Honingdauw is de zoete afscheidingsproduct van bladluizen op bladeren van bomen en struiken. Is er weinig of geen honingdauw dan voedt hij zich ook met nectar van bloemen.

De belangrijkste waardplant van de sleedoornpage is sleedoorn (*Prunus spinosa*). Ook worden er eitjes afgezet op andere *Prunus* soorten zoals pruim, kers en japanse sierkers. In mijn tuin in Steenwijk trof ik in 2011, 2012 en 2013 respectievelijk > 11, > 8, en > 14 eitjes aan die op een japanse sierkers waren afgezet. De eitjes zijn plat met ribbels en zijn wit van kleur. Het zijn net kleine platte golfballetjes.

Eitjes sleedoornpage foto: Gerrit Padding

Sleedoornpages foto: Gerrit Padding

De soort overwintert als ei. Voor het afzetten van de eitjes wordt meestal de zonnige zuidzijde van een sleedoornstruweel opgezocht. De schaduwzijde wordt meestal gemeden. Meestal worden de eitjes afgezet in de oksel van een doorn of tak. Omdat de vrouwtjes eitjes moeten afzetten worden vrouwtjes van de sleedoornpage vaker waargenomen dan de mannetjes die in de boomkruinen vliegen. De beste tijd om de eitjes te vinden zijn de wintermaanden.

Eitjes in oksel foto: Gerrit Padding

De rupsen zijn groen van kleur en moeilijk te vinden. Net als bij een aantal andere soorten van de Blauwtjes familie (*Lycaenidae*) scheidt de rups een zoete stof af en wordt soms door mieren bezocht.

De sleedoornpage heeft een voorkeur voor een landschap met veel hagen, doornstruwelen en bosranden. De soort vliegt echter ook in min of meer verstedelijkte gebieden zoals in sleedoornstruwelen in parken en langs sportterreinen en op vrijstaande *Prunus* soorten, ondermeer pruim, japanse sierkers, in tuinen.

Rups van sleedoornpage foto: Gerrit Padding

Sleedoornpage is een weinig mobiele en kwetsbare soort. Verbindingzones zijn erg belangrijk om de vaak min of meer geïsoleerde populaties met elkaar te verbinden. De eitjes worden bij voorkeur afgezet op twee- of driejarig hout. Het radicaal kappen van struwelen of een sterke veroudering van struwelen kan dan ook fataal zijn voor een populatie. Voor een juist beheer is een goede samenwerking met natuurbeheerders en gemeenten van groot belang.

In de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw waren er in de gemeente Steenwijk één grote en verschillende kleine populaties van de sleedoornpage aanwezig. Door rigoureuze onderhoudswerkzaamheden, uitgevoerd door verschillende instanties, ging het goed mis. Op het verkeerde moment, de wintertijd, werden de sleedoornstruwelen tot de grond afgezaagd of gesnoeid. De takken met eitjes werden afgevoerd en vernietigd. Het gevolg was dat in de jaren daarna nog nauwelijks eitjes werden gevonden en op enkele locaties de aanwezige populatie verdween. Het duurde jaren voordat er weer opnieuw geschikte vestigingslocaties ontstonden binnen de gemeente Steenwijk.

Recent werden er eitjes van sleedoornpage aangetroffen in een stedelijke omgeving (sportparken, tuinen). Verder werden er ook eitjes aangetroffen in een jonge sleedoornaanplant langs de Schansweg. De vreugde was van korte duur. In 2010 werden deze nieuwe vestigingen weer bijna te niet gedaan door rigoureuze onderhoud en beheer. Sleedoorns waarop de eitjes waren afgezet, werden gekapt of gesnoeid. Door snel ingrijpen konden nog 60 eitjes, die zich op de afgezaagde takken bevonden, worden veiliggesteld. Deze werden meegenomen naar huis. Samen met de Vlinderstichting is toen het "Projectplan spoedhulp sleedoornpage in Steenwijk" opgesteld.

In goed overleg met de gemeente zijn er op verschillende locaties in en rond het gebied weer jonge sleedoornstruiken aangeplant. Ook zijn er bomen geplant. De mannetjes verzamelen zich immers in een boomkruin. Uit de 60 verzamelde eitjes kwamen 23 rupsen. De rest van de eitjes waren gearasiteerd of onbevruucht. De rupsjes hadden een lengte tussen de 7 en 11 mm. Op 29 april en 3 mei 2011 zijn de rupsjes op verschillende locaties uitgezet op jonge sleedoorn.

In 2012, een jaar na de herinrichting, zijn opnieuw eitjes aangetroffen. Op het terrein van het sportpark werden 117 eitjes geteld. In een nieuw ingerichte groenzone met ondermeer sleedoorn bleef de teller op liefst 680 eitjes staan. Ook op andere locaties waar door de gemeente met beleid werd gesnoeid werden eitjes aangetroffen.. In totaal

werden op vijf locaties 856 eitjes geteld. Dat aantal is in 2013 ruim overtroffen. Op 6 locaties zijn 1037 eitjes geteld. De meeste eitjes, ca 95%, werden aangetroffen op de jonge struiken die in 2011 zijn aangeplant. Ook op jonge uitlopers van oude struiken zijn eitjes aangetroffen. Het aantal eitjes per plant lag tussen de 1 en 23.

Foto pop: Anonymus

Voor de sleedoornpage is de aanwezigheid van een strooisellaag van groot belang. De rupsen verpoppen zich in een strooisellaag. Als de rupsen zich naar de grond begeven om zich te verpoppen dan worden ze bruin. De bruine poppen zitten meestal vastgehecht aan een dor blad of boomschors.

Foto inventariserende medewerkers foto: Gerrit Padding

Verjonging van oude sleedoornstruwelen is dus van groot belang voor de sleedoornpage. Op oude takken worden nauwelijks eitjes afgezet. Snoeien is dus noodzakelijk en dient gefaseerd te gebeuren. In Steenwijk is er een goede samenwerking met de gemeente ontstaan. Allereerst is het goed te weten waar en wanneer er gesnoeid wordt. Handig is een snoeikleurcodekaart. Op een dergelijke kaart is voor een aantal jaren vastgelegd waar gesnoeid gaat worden. Met behulp daarvan kan men met een aantal mensen het gebied dat op nominatie staat te worden gesnoeid afzoeken op eitjes. Struiken met eitjes worden gemarkeerd en bij de snoeibeurt overgeslagen. De gemarkeerde struiken worden het jaar daarop gesnoeid. Met verder de aanleg van verbindingzones wordt getracht de sleedoornpage meer overlevingskansen te bieden. Wij zijn benieuwd naar de resultaten.

Het Scharreveld, een paradijs voor nachtvinders

Eef Arnolds

Sinds 2008 inventariseer ik ongeveer om de twee weken met twee lichtvallen en lakens de nachtvinders rondom mijn woning in Holthe bij Beilen. Daarnaast posteer ik me soms een nacht in andere natuurgebieden door heel Drenthe, met sterk wisselende resultaten.

Op 23 juli j.l. was ik actief in het Scharreveld, een terrein van het Drentse Landschap tussen Beilen en Westerbork. Het werd een ongekend succes dat via een persbericht van Het Drentse Landschap de kolommen van het Nieuwsblad van het Noorden haalde.

De lichtvallen stonden opgesteld nabij de uitkijkheuvel aan de zuidkant van de Boekweitenplas, een heiderelict van circa 50 ha dat bij ontginningen gespaard is gebleven. Daaromheen ligt een groot natuurontwikkelings-gebied op afgegraven landbouwgrond met pionierfasen van heide en schraal grasland. De vangplekken werden aan de oostzijde beschut door een eiken-berkenbosje. De weersomstandigheden waren zeer gunstig: overdag zonnig met een maximum van 32° en een zwakke oostenwind; 's nachts zoel met een minimum van 20°.

Bonte worteluil (*Agrotis vestigialis*) foto: E, Arnolds

Eerder had ik onder dergelijke condities in hartje zomer enkele malen meer dan 100 soorten macronachtvlinders waargenomen, met een maximum van 110 soorten. Nu werden in totaal 138 soorten gesignaleerd, een recordaantal voor één vangnacht in Drenthe. Ook het aantal waargenomen vlinders was met 873 buitengewoon groot. Verrassender nog was het grote aantal bijzondere soorten dat op het licht afkwam. Recent is een instructief en boekje over Nederlandse nachtvinders verschenen, van harte aanbevolen voor iedereen die wat meer over deze onderbelichte diergroep wil weten (Ellis et al., 2013). Daarin is een 'Voorlopige Rode Lijst van macronachtvlinders' opgenomen. Van de 138 soorten in het Scharreveld staan er niet minder dan 47 (34%) op die Rode Lijst! Daarnaast werden drie niet bedreigde, maar landelijk zeldzame soorten genoteerd. In onderstaande tabel is een selectie van de bijzondere soorten opgenomen. Daarbij geeft het aantal bezette uurhokken (5x5 km) in Drenthe op de landelijke verspreidingskaarten op website www.Vlindernet een indicatie voor de regionale verspreiding.

Op de lijst staan veel karakteristieke nachtvinders van heidevelden en schrale graslanden. Het meest opvallend is dat het landelijk bedreigde Moerasgoudvenstertje met 61 exemplaren de talrijkste soort was. Elders is het nauw verwante Goudvenstertje doorgaans veel algemener, maar daarvan werden hier slechts acht exemplaren gezien, overigens voor andere terreinen een fraai resultaat voor deze soort. Het

Eikenblad (*Gastropacha quercifolia*) foto: E, Arnolds

Moerasgoudvenstertje werd qua aantallen gevolgd door gewone soorten als het Streepkokerbeertje (37 exemplaren), Hyena (36), Donkere marmerruil (36). Ook de Granietuil, een andere kenmerkende heidevlinder die als Gevoelig op de Rode Lijst staat, was met 36 exemplaren goed vertegenwoordigd.

Veel typische heidesoorten zijn van kleine heiderestanten verdwenen, maar bij de Boekweitenplas, een restant van het vroeger uitgestrekte Scharreveld, hebben zij zich verrassend goed staande gehouden. De waarneming van meerdere exemplaren van bijzondere heide- en schraallandvlinders als Moerasgoudvenstertje, Heideringelrups, Geelpurperen spanner, Bonte worteluil, Goudhaaruil, Eikenblad en Geblokte zomervlinder duidt op de aanwezigheid van gezonde populaties. Dit is mede te danken aan het zorgvuldige beheer door de eigenaar, het Drentse Landschap, die door een combinatie van extensieve begrazing, kleinschalig plaggen en maaien de heide vitaal houdt. Dankzij het afgraven en vernatten van landbouwgrond in de omgeving hebben zich ook bijzondere soorten van moerassen kunnen vestigen, waaronder de bedreigde Geelbruine rietboorder en de Pijlkruidspanner. Eerstgenoemde soort heeft in Drenthe een flinke populatie in het Zuidlaardermeer maar is verder slechts van twee incidentele waarnemingen bekend. Onder de kenmerkende soorten van bosachtige streken is de landelijk bedreigde Gehakkelde spanner een bijzondere waarneming.

De soortenlijst voor het Scharreveld is slechts gebaseerd op één vangnacht op één locatie en daardoor nog lang niet compleet. Het grote aantal bijzondere soorten vormt wel een sterke aanwijzing voor de grote betekenis van dit heideterrein voor nachtvinders. Er zijn echter nog veel te weinig gegevens over deze groep uit andere Drentse heideterreinen bekend om de resultaten werkelijk in perspectief te plaatsen. Het verzamelen van deze gegevens vormt een mooie uitdaging voor vlinderliefhebbers in Drenthe!

Geelpurperen spanner (*Idaea muricata*) foto: E, Arnolds

Heideringelrups (*Malacosoma castrense*) foto: E, Arnolds

Tabel 1. Selectie van Rode-lijstsoorten en andere bijzondere nachtvlinders in het Scharreveld bij Westerbork

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Aantal	Status Rode Lijst	Uurhokken Drenthe
<i>Acrionicta auricoma</i>	Goudhaaruil	9	Kwetsbaar	24
<i>Agrotis vestigialis</i>	Bonte worteluil	3	Kwetsbaar	7
<i>Apamea scolopacina</i>	Bosgrasuil	4	Kwetsbaar	20
<i>Archana dissoluta</i>	Geelbruine rietboorder	1	Bedreigd	3
<i>Calliteara fascelina</i>	Grauwe borstel	3	Niet bedreigd (Z)	25
<i>Coenobia rufa</i>	Russenuil	10	Kwetsbaar	21
<i>Ennomos erosaria</i>	Gehakkelde spanner	1	Bedreigd	11
<i>Eulithis testata</i>	Oranje agaatspanner	3	Kwetsbaar	35
<i>Gastropacha quercifolia</i>	Eikenblad	3	Bedreigd	23
<i>Idaea muricata</i>	Geelpurperen spanner	7	Kwetsbaar	22
<i>Ipimorpha subtusa</i>	Tweekleurige heremietuil	1	Kwetsbaar	21
<i>Malacosoma castrense</i>	Heideringelrups	16	Niet bedreigd (Z)	12
<i>Mesotype didymata</i>	Pijlkruidspanner	1	Bedreigd	9
<i>Mythimna ferrago</i>	Gekraagde grasuil	15	Gevoelig	31
<i>Oligia versicolor</i>	Bont halmuultje	2	Kwetsbaar	17
<i>Plusia putnami</i>	Moerasgoudvenstertje	61	Bedreigd	23
<i>Thaleria fimbrialis</i>	Geblokte zomervlinder	8	Niet bedreigd (Z)	17

Literatuur

Ellis, W.N., D. Groenendijk, M.M. Groenendijk, M.E. Huigens, M.G.M. Jansen, J. van der Mwulen, E.J. van Nieukerken & R. de Vos. 2013. Nachtvlinders belicht: dynamisch, belangrijk, bedreigd. De Vlinderstichting, Wageningen en Werkgroep Vlinderfaunistiek, Leiden.

Moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*) foto: E. Arnolds

Topjaar voor Oranje luzernevlinder (*Colias croceus*)

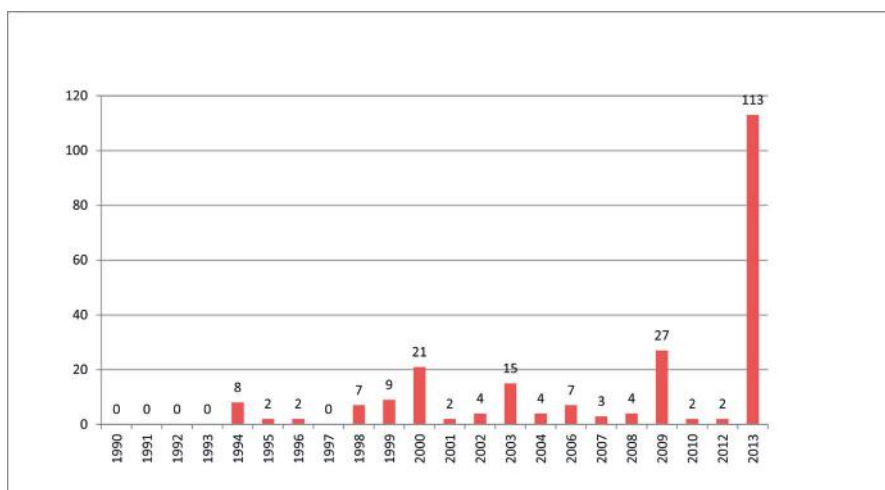
Ate Dijkstra

Op 12 augustus inventariseerde ik, voor de nieuwe vlinderatlas, een kilometerhok (244-565) in het Hunzedal bij Zuidlaren.

Plotseling landde, niet ver van mij vandaan, een oranjegekleurde dagvlinder op grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*). In eerste instantie dacht ik aan een mannetje citroenvlinder. Die vlogen op dat moment volop. De oranje dagvlinder bleek echter geen citroenvlinder te zijn maar een oranje luzernevlinder. Hij foerageerde kort op grote kattenstaart en vloog toen in een snel tempo in zuidelijke richting verder. Het bleef niet bij die ene waarneming.

Oranje luzernevlinder is een trekvlinder. Net als atalanta en distelvlinder trekt de soort in het voorjaar vanuit Zuid-Europa en Noord-Afrika naar het noorden. Tijdens de trektocht naar het noorden plant hij zich ook voort. Die nakomelingen vliegen weer verder noordwaarts. In onze contreien arriveren de eerste oranje luzernevlinders meestal in juni en juli. Deze brengen hier een of twee generaties voort. Die nakomelingen vliegen van begin augustus tot eind oktober. Luzerne (*Medicago sativa*) maar ook andere vlinderbloemigen zoals rode klaver (*Trifolium pratense*) en andere klaversoorten zijn de waardplanten van de rups en zet de oranje luzernevlinder daarop haar eitjes af. In Nederland is de oranje luzernevlinder duidelijk veel minder algemeen dan de twee

eerdergenoemde trekvlinders en is een vrij schaarse trekvlinder. In de periode 1947-1987 was er slechts sprake van een drietal topjaren. (meer dan 2000 exemplaren). Die topjaren waren 1947 (3987 exemplaren), 1958 (2037 exemplaren), 1967 (4574 exemplaren). Daarna was het behelpen. Pas in 1998 werden er weer meer dan 2000 exemplaren gemeld namelijk 2200 exemplaren. Ook 2003 was, met 4000 gemelde vlinders, een topjaar. In Drenthe is oranje luzernevlinder een uiterst zeldzame trekvlinder. In de periode 1990-2012 werd de soort niet ieder jaar waargenomen. Indien de soort in een jaar wel is gezien gaat het vaak om minder dan tien exemplaren. Uitzonderingen zijn de jaren 2000 (21 exemplaren), 2003 (15 exemplaren). Met 27 exemplaren was in Drenthe in de afgelopen 22 jaar het jaar 2009 het jaar waarin de meeste oranje luzernevlinder zijn waargenomen (figuur 1)

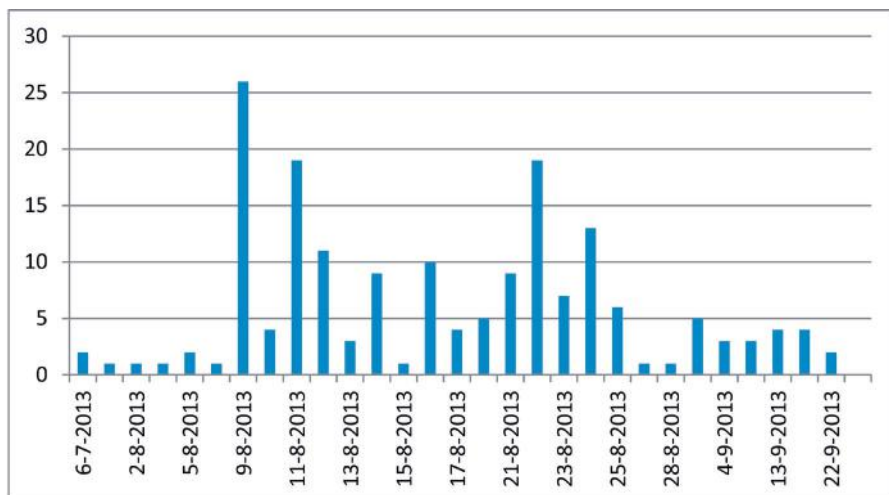
figuur 1

Het aantal in Drenthe per jaar getelde exemplaren van Oranje luzernevlinder in de periode 1990-2013.

Niet alle waarnemingen zijn binnen maar het is nu al duidelijk dat 2013 het nieuwe topjaar is voor oranje luzernevlinder in Drenthe is. Door het koude voorjaar bleef het in de zuidelijke streken tot in juni groen. Toen er in juni sprake was van een zuidelijke stroming kwamen net veel vlinders uit de pop. Een deel daarvan trok noordelijk naar onze contreien en arriveerden eind juni.

Deze vlinders legden in onze contreien ook eitjes . Door het warme weer in juli ging de ontwikkeling snel en kwamen eind- juli de eerste vlinders te voorschijn. In Drenthe is de eerste oranje luzernevlinder op 6 juli gezien en op 13 juli de tweede (figuur 2). Vermoedelijk zijn dit nog vlinders geweest uit zuidelijker streken. De volgende waarneming van een oranje luzernevlinder is 27 juli. In augustus was het echt raak en zijn in Drenthe de nodige oranje luzernevlinders waargenomen (figuur 2)

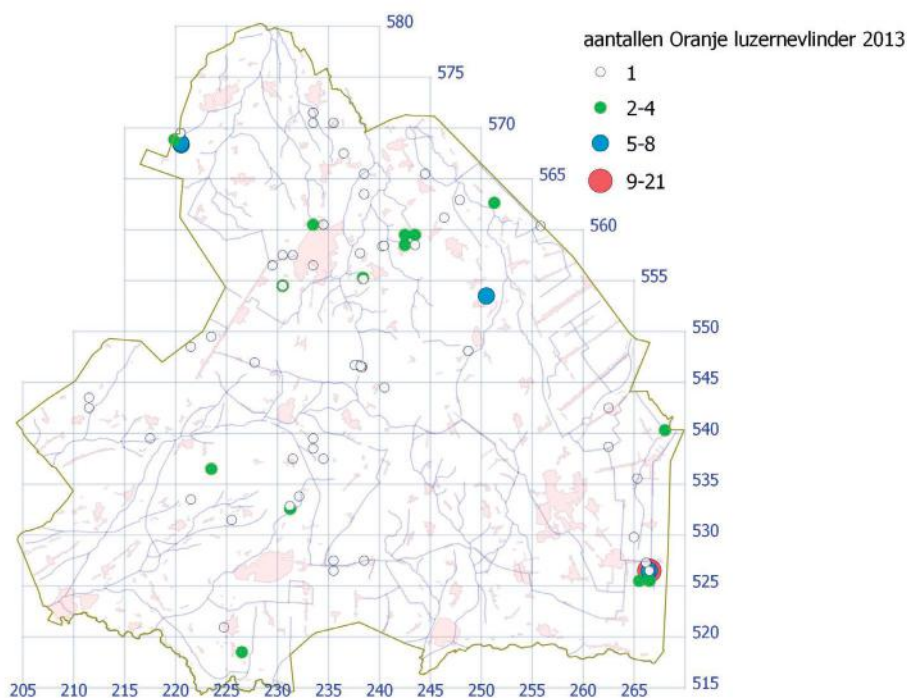

*Parende oranje luzernevlinders, Eexterveld 12-08-2013
foto: Harry Offringa*

Figuur 2
Dagtotalen van oranje luzernevlinder in 2013

Hoogstwaarschijnlijk hebben vlinders van de eerste golf (eind juni- begin juli) in onze contreien eitjes afgezet en zijn de vlinders die in augustus rondvlogen de nakomelingen van die eerste golf. De familie Rocks telde op 9 augustus maar liefst 21 vlinders in een hok (266-526) in Zuidoost – Drenthe. Minko van der Veen telde op 8 augustus zeker 8 vlinders bij het Ronostrand bij Amerika (km-hok 220-568). Ze vlogen boven een vegetatie met veel rode klaver (*Trifolium pratense*), witte klaver (*Trifolium repens*) en kleine klaver (*Trifolium dubium*). Vooral in de periode 08/08 – 31/08 zijn in Drenthe de nodige oranje luzernevlinders gezien. Ook in september zijn nog enkele exemplaren waargenomen. De laatste waarneming is 21 september. Theoretisch is het mogelijk dat dit late exemplaar nog een nakomeling is van de vlinders die in augustus vlogen. Onder gunstige omstandigheden kan de levenscyclus (ei tot vlinder) in 41 dagen worden voltooid.

Het is lastig om te bepalen hoeveel vlinders in 2013 rondvlogen. Wordt uitgegaan van een daghok - maximum dan is het aantal waargenomen vlinders 113. Worden alle waarnemingen gewoon gesommeerd, met een kans op dubbeltelling, dan is dat aantal 177 exemplaren. Die aantallen zullen nog wel wat verder oplopen omdat nog niet alle gegevens binnen zijn. Oranje luzernevlinders zijn door de hele provincie gezien (figuur 3)

De meeste oranje luzernevlinders die ik heb gezien vlogen boven braakliggende terreinen met een korte vegetatie. Het blijken ook snelle vliegers te zijn en is vlieggedrag erg onrustig. Lang zitten doen ze niet. Wat dat betreft is het een echte trekvlinder.

Het mannetje van de oranje luzernevlinder heeft een effen zwarte band langs de bovenzvleugels. Het vrouwtje heeft daarin gele vlekken. In totaal heb ik 18 luzernevlinders gezien. Bij 7 exemplaren heb ik niet kunnen bepalen of het vrouwtje of mannetje was. Wat de rest betreft bleek het allemaal om vrouwtjes te gaan en kon ik geen enkel mannetje noteren. Dat er wel degelijk ook mannetjes vlogen blijkt uit een fraaie foto van Harry Offringa. Hij fotografeerde op 12 augustus in het Eexterveld parende Oranje luzernevlinders. (afbeelding 1) Ik ben dan ook benieuwd of er ook meer waarnemers zijn die mannetjes hebben genoteerd.

Figuur 3
De verspreiding van oranje luzernevlinder in Drenthe in 2013